

REFERALNI CENTAR

Potreba za osnivanjem sveučilišne ustanove koja bi se bavila znanstvenim informacijama odavno se osjećala. Tako je Sveučilišni senat potkraj 1953. godine zaključio da se sazove konferencija od 24 predstavnika zainteresiranih institucija u svrhu da se izlože mišljenja i čuju prijedlozi na koji bi se način organizirala služba što boljeg i što bržeg informiranja, koja bi postepeno u daljnjem razvitku mogla dovesti do uže organizacije naučne dokumetacije sa širokim poljem rada. U tu svrhu Savjet je izabrao koordinacioni odbor koji je radio uz neposrednu pomoć Centra za dokumentaciju SR Hrvatske. Međutim, budući da je Centar došao u poteškoće, neke djelatnosti tog odbora preuzela je Stalna izložba, kasnije ISIP, a kada je i taj upao u financijske, prostorne i organizacijske teškoće, zastala je svaka djelatnost na tom polju. S obzirom na potrebe za odgovarajućim stručnjacima postdiplomskog studija, nastavila se djelomična aktivnost 1960. godine u okviru postdiplomskog studija na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, a 1963. i 1964. u okviru inter-fakultetskog postdiplomskog studija (Prirodoslovno-matematički, Elektrotehnički, Filozofski i Medicinski fakultet) u Centru za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti.

Smatrajući da su dokumenti, informacije i komunikacije bitni sadržaj odgojnog i obrazovnog, a napose znanstvenog djelovanja, kao i podloga za svaku organizaciju, te uočivši pojavu i mogućnost novih, vrlo djelotvornih nekonvencionalnih sistema, metoda i tehnika u emisiji, transmisiji, selekciji i apsorpciji informacija, Sveučilišni savjet je 31. listopada 1967. donio Odluku o osnivanju Referalnog centra. Za vršioca dužnosti direktora imenovan je prof. dr Vladimir Muljević, red. prof. Elektrotehničkog fakulteta.

Referalni centar Sveučilišta treba uz pomoć niza znanstvenih, stručnih, operativnih i privrednih organizacija poslužiti kao znanstvena, studijska, orijentaciona, kompletirajuća i integrirajuća ustanova na području informacija. On treba djelovati znanstveno-istraživački, studijski i operativno, prvenstveno unutar sveučilišnog okvira, a preko njega i u širim okvirima u svojstvu studijske, razvojne, evidencione, orijentacione, klirinške i komunikacione ustanove za izvor znanstvenih, stručnih i operativnih informacija, koje su potpuno otvorene za javnost. Njegov je zadatak stvaranje što suvislije funkcionalne mreže dokumentacionih, informacionih i komunikacionih elemenata, grupa i sistema, počevši od tradicionalnih i konvencionalno statičkih spomeničkih, muzejskih, arhivskih i bibliotečnih do dinamičnih (»online«, »time-sharing«, »realtime«) sistema za skupljanje, prijenos, obradu i upotrebu informacija u lokalnim, regionalnim i globalnim okvirima.

Radi osiguranja široke suradnje unutar Sveučilišta, među univerzitetima i naučno-istraživačkim radnim organizacijama, te uključivanja u međunarodnu naučno-istraživačku djelatnost, Referalni centar treba poslužiti kao integraciona jezgra za studije, uspostavljanje, razvijanje i što potpunije korištenje sistema, metoda i tehnika u prikupljanju, čuvanju, prijenosu i obradi znanstvenih informacija i komunikacija. U tom smislu nastojat će da se za određene djelatnosti prvenstveno koristi suradnjom organizacionih jedinica raznih radnih organizacija, kako bi se uspostavio najracionalniji i najefikasniji sistem operacija i procesa na području znanstvenih i stručnih informacija.

Referalni centar mora biti na području znanstvenih i stručnih publikacija, polupublikacija i drugih konvencionalnih i nekonvencionalnih dokumenata:

a) izložbena ustanova za manifestaciju koegzistencije intelektualnih djelatnosti u suvremenom svijetu;

b) klinička i zajednička spremišna ustanova lokalnog, republičkog, saveznog i međunarodnog značaja;

c) evidenciona i orijentaciona referentna i referalna ustanova za što širu i raznovrsniju mrežu što određenijih izvora znanstvenih i stručnih informacija;

d) što efikasniji dispozitiv za komunikacije, difuzije i obradu znanstvenih i stručnih informacija;

e) centar za postdiplomski studij, istraživanja i stručna usavršavanja na području bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti.

Početna integraciona osnovica Referalnog centra obuhvaća Internacionalnu stalnu izložbu publikacija (ISIP) Sveučilišta u Zagrebu i Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti (Interfakultetski postdiplomski studij Prirodoslovno-matematičkog, Filozofskog, Elektrotehničkog i Medicinskog fakulteta) kao organizacione jedinice.

U sastavu Referalnog centra djeluju ISIP kao specijalizirana organizaciona jedinica za izložbene djelatnosti, odražavajući u što potpunijem i neposrednijem obliku svjetsku proizvodnju publikacija i polupublikacija, prvenstveno znanstvenog i stručnog karaktera, a uz zahtjev da konfiguracija zbirke i izložba treba omogućiti najpovoljnije uvjete za istovremeno zadovoljavanje interesa izdavača, nakladnika, knjižara i raznih kategorija korisnika.

Sam Referalni centar služi Centru za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti kao institucionalna znanstvena osnovica, instrukcioni i demonstracioni dispozitiv te klinička ustanova, ali tako da je Centar organizaciona jedinica Referalnog centra za ove zadatke:

a) da organizira i izvodi postdiplomski studij iz bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti, te druge oblike stručnog usavršavanja na tim područjima;

b) da organizira i pomaže u organizaciji nastave iz principa, metode i tehnike istraživačkog znanstvenog rada u okviru Sveučilišta;

c) da izrađuje i objavljuje znanstvene i stručne radove, analize i dokumentacione materijale iz područja informacija i komunikacija;

d) da objavljuje biltene i druge informacione materijale s referalnim, biografskim, adresnim, bibliografskim, kataložnim, dokumentacionim, indeksnim i drugim podacima.

Radi organizacije suradnje i stvaranja što potpunije integracione strukture radnih organizacija koje se udružuju u zajednice interesa i korisnika Referalnog centra, razlikuje se vlastiti, uži i širi djelokrug rada u Referalnom centru. Vlastiti djelokrug rada je onaj koji se vrši pod neposrednom odgovornošću organa Referalnog centra. Uži djelokrug je onaj koji se vrši u organizacionim jedinicama Sveučilišta i drugih radnih organizacija, a na temelju srednjoročnih i dugoročnih ugovora o obavljanju zajedničkih zadataka. Širi djelokrug je onaj koji se vrši u suradnji s radnim organizacijama na temelju kratkoročnih sporazuma. Dugoročni ugovori utvrđuju odnose za razdoblje preko 10, srednjoročni preko 3, a kratkoročni ispod 3 godine. Radnici s punim i nepotpunim radnim vremenom iz vlastitog i užeg djelokruga imaju sva prava i dužnosti radnih ljudi Referalnog centra.

Organizacione jedinice u vlastitom i užem djelokrugu Referalnog centra jesu odjeli, koji se po potrebi dijele na odsjeke. Za radove koji prelaze podjelu na odjele ili zahvaćaju i širi djelokrug, organizirat će se radne grupe.

Odjeli Referalnog centra (uz karakteristični sadržaj) jesu ovi:

a) za izložbene djelatnosti (ISIP stalna izložbena dvorana najnovijih publikacija; izložbena referentna biblioteka; specijalne izložbe i eksperimentalne izložbene zbirke uz kataložnu i indeksnu te selekcionu službu; izložbeni centar za leteće publikacije i polupublikacije; spremište publikacija i polupublikacija);

b) za informaciono-dokumentacione djelatnosti (referalne, bibliografske, biografske, kataložne i indeksne zbirke; podaci o tekućim naučno-istraživačkim radovima; služba standarda, normi, patenata i uzoraka; služba zamjene, kliringa, kompletiranje, deponiranje, posuđivanje i distribucija publikacija i polupublikacija);

c) za organizacione djelatnosti (sekretarijat; zajednice interesa i korisnika Referalnog centra; organizacija funkcionalne mreže Referalnog centra; prijevodi; računovodstvo; prijepisi i drugo);

d) za tehničke djelatnosti (komunikaciona mreža; kibernetске i električno-numeričke stanice; priključna i konverzionа stanica; reprografske, mehanografske, fotografske, tiskarske i izdavačke službe; tehničke službe održavanja pogona, veza i transporta i dr.);

e) za znanstveno-istraživačke, studijske i nastavne djelatnosti (Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacionih znanosti; istraživačka studijska djelatnost na informatologiji; postdiplomski studij; stručno usavršavanje; publikacije Referalnog centra).

Na čelu svakog od ovih pet odjela nalazi se direktor odjela. Direktor odjela i direktor Referalnog centra moraju biti naučni radnici, najmanje u zvanju naučnog suradnika.

Budući da je zadatak Referalnog centra da evidentira, registrira, selekcionira i izlaže za javnu upotrebu bitne podatke o izvorima informacija, širi djelokrug rada Centra je u uspostavljanju što potpunije i djelotvornije mreže tzv. K-, L- i M-tačaka. Te tačke daju kratku oznaku suradnje s određenom jedinicom (fizičkom ili pravnom osobom), a uz minimalni preduvjet da će Referalni centar najmanje svake dvije godine dobivati najnužnije podatke o bitnoj djelatnosti suradnog partnera. Počevši od konfiguracije prostornih i vremenskih koordinata nastojat će se što više elemenata zahvatiti u sistem operacija, tako da bi se postigao što viši stupanj relevantnosti, pertinentnosti i brzine za rješavanje operativnih zahtjeva iz područja znanosti, odgoja, izobrazbe, zdravstva, poljoprivrede, tehnologije, prometa, privrede i drugo.

Polazeći od razvoja svjetskog sistema zajednice znanja i informacija na području fundamentalnih znanosti, uočivši težnje na internacionalnom području (»information-sharing« G- i NG-organizacija, »cataloguing-sharing« i dr.) i mogućnosti suvremenih komunikacija i »tehnologije znanja«, a uzevši u obzir i naša skromna iskustva s ISIP-om i CSBDIZ-om, valja očekivati da će mnoge organizacije unutar i izvan Sveučilišta, u zemlji i inozemstvu imati interesa za funkcionalno i materijalno učešće u organizaciji, djelovanju i izgradnji Referalnog centra. Organizacioni oblici tog učešća moraju se prvenstveno izraziti u djelovanju Zajednice interesa Referalnog centra i Zajednice korisnika Referalnog centra (INDOK-konzorcij), odnosno u savjetodavnim odborima osnivača i korisnika Referalnog centra.

Financiranje se vrši učešćem zajednica korisnika Referalnog centra, naknadama koje ostvaruje Referalni centar obavljanjem svoje djelatnosti, primanjem namjenskih sredstava od društveno-političkih zajednica, a u temeljnoj djelatnosti dotacijama osnivača i suosnivača. U investicijama i svim većim pothvatima Referalni centar mora nastojati da se stvori zajednička osnovica za nastup i djelovanje, interesom ili funkcijom povezanih, potencijalnih ili faktičkih sudionika.

Referalni centar je radna organizacija znanstvenog značaja i od općeg društvenog interesa, te u pogledu upravljanja zborovi radnih ljudi, savjet, naučno vijeće, upravni odbor, direktor Referalnog centra i drugi organi imaju ulogu i ovlasti prema Statutu Referalnog centra, u skladu s Ustavom SFRJ, Osnovnim zakonom o ustanovama, Općim zakonom o organiziranju naučnih djelatnosti, Zakonom o visokoškolskom obrazovanju, Statutom Sveučilišta i drugim relevantnim propisima.

Prostorije za djelovanje Referalnog centra nalaze se zasada na Trgu maršala Tita br. 3 (ISIP u uličnoj zgradi i dijelovi Referalnog centra u dvorišnoj zgradi koja je dio zgrade u Gundulićevoj 28) i na Savskoj cesti br. 18. Pitanje smještaja bitnih dijelova Referalnog centra i funkcionalnog spremišnog prostora za dokumentacioni materijal vjerojatno je jedan od najakutnijih problema Sveučilišta, a i cjelokupne naše znanstvene i stručne zajednice. U Zagrebu ima preko 300 biblioteka s ukupno oko 2.000.000 svezaka, veći broj dokumentacionih jezgra, a sada se pojavljuju i vrlo skupa računala, gotovo bez ikakve međusobne pove-

ZGRADA NA TRGU MARŠALA TITA BROJ 3. U KOJOJ SE RANIJE NALAZIO
POLJOPRIVREDNO-SUMARSKI FAKULTET

zanosti s milijunskim fondom publikacija, te s investicijama u milijardama dinara, a bez zajedničkog stava u pogledu daljnjeg razvoja. Usklađen, ali neodloživ i vrlo brz prilaz rješavanju prostornih problema mogao bi biti odlučan faktor u sređivanju današnje teške situacije.

Za početak rada Referalnog centra osigurana su sredstva koja je dao Savjet za naučni rad SR Hrvatske u iznosu od 50.000 n. dinara i Privredna komora SR Hrvatske također u iznosu od 50.000 n. dinara, a kasnije još 128.000 n. dinara. S tim sredstvima osposobljena je dvorišna zgrada na Trgu maršala Tita 3, a djelomično su osposobljene i prostorije na Savskoj cesti 18 za zimski i ljetni pogon. Budući da se radne prostorije Referalnog centra nalaze na tri razna mjesta, Centar ima velikih problema s osobljem, jer treba osigurati kontinuirani i redoviti rad na sva tri mjesta. Pri tom treba imati na umu da je radno vrijeme Referalnog centra od 7 do 15 sati, da je čitaonica na Trgu maršala Tita 3 u prizemlju otvorena od 8 do 20 sati, a Stalna izložba na Savskoj cesti 18 od 10 do 17 sati.

Danas je u Referalnom centru zaposlen 21 radnik, i to: 8 bibliotekara, 3 knjižničara, 4 administrativna radnika, 1 tehnički i 5 pomoćnih radnika. Ako od ukupnog broja odbijemo radnike zaposlene u administraciji, tehničko i pomoćno osoblje, ostaje svega 11 stručnih radnika za cijeli Referalni centar, a ne smijemo pri tom zaboraviti ni činjenicu da od tih 7 stalno radi na poslovima ISIP-a. Jasno je da s tako malobrojnim osobljem Referalni centar ne može udovoljiti svim zahtjevima koji su postavljeni Odlukom o osnivanju i Statutom. Međutim, usprkos tim teškoćama, Referalni centar je uspio da u kratkom vremenu od osnivanja do danas udari temelje svim odjelima koje Statut predviđa i započne s redovitim radom.

Tako je, na primjer, od Centra za dokumentaciju SR Hrvatske preuzeo 12 tona nesređenog materijala, gotovo isključivo periodike iz 1950–55. g., koji je danas sređen i svima pristupačan. Odjel za dokumentaciju započeo je 31. siječnja 1969. rad na projektu »Sistem jugoslovenskih naučnih i stručnih biblioteka« koji je još u toku. Istodobno je odjel započeo i s prikupljanjem podataka za kartoteku naučnog i stručnog osoblja SFRJ-1969. i za kartoteku naučno-istraživačkih organizacija SFRJ-1969. Iako Referalni centar nailazi na tom poslu na stanovite teškoće i nerazumijevanje, ipak se podaci pomalo sakupljaju i posao će biti uspješno završen. Od Savjeta za naučni rad SR Hrvatske, s kojim Referalni centar ima razvijenu suradnju, preuzeti su na obradu i čuvanje naučni radovi, koje je Savjet financirao, te su oni, danas sređeni i obrađeni, pristupačni svima zainteresiranima.

U toku 1968. godine, uz financijsku pomoć Savjeta za naučni rad SR Hrvatske, pokrenuta je akcija oko izdavanja časopisa *Informatologia Jugoslavica*. Očekuje se da će prvi brojevi biti objavljeni u toku 1969. godine.

Mogućnost Referalnog centra da razvije svoju djelatnost ovisi o mogućnosti rješenja personalnog pitanja, nabavke opreme neophodne za rad i o rješenju prostornog pitanja. Magazin knjiga smješten je na trećem katu zgrade na Trgu maršala Tita 3 i popunjen je. Prve mjere u sređivanju sadašnjeg stanja u okviru djelatnosti Referalnog centra bilo bi osiguranje odgovarajućih financijskih sredstava za nabavku opreme, rješenje personalnog pitanja i osiguranje još najmanje 1000 m² za referentnu biblioteku i referalne zbirke. Za daljnji rok od 5 godina potrebno je izraditi projekte i prijeći na rješenja koja će slijediti prijelazno i kritično razdoblje. Ovdje se prvenstveno misli na suvremeni centar koji bi uključio automatsku obradu podataka, kompjutorsko-kibernetski centar i druge službe nekonvencionalnog karaktera. U tom smislu prvenstveno se računa na projekt i izgradnju Nacionalne i sveučilišne biblioteke.